

Strategii de abordare a limbajului specializat

Ludmila Ungureanu

Problematica modului de abordare a limbajului specializat constituie preocuparea de bază a didacticienilor din domeniu. Studiul de față prezintă o viziune de sinteză asupra tratării acestuia, având drept finalitate aprofundarea reflecției cititorului în acest domeniu și servind drept pistă la elaborarea de conținuturi didactice.

Prezentarea sinoptică a limbajului specializat numit, în egală măsură, unul funcțional, științific sau tehnic, va începe cu formularea primei și celei mai preocupante întrebări : **Cum să citim un text de specialitate ?**

În căutarea răspunsului la această întrebare vom porni de la preceptul, potrivit căruia lectura este cea care contribuie la construirea sensului. Am avea nevoie, prin urmare, de tehnici care să favorizeze observarea și interpretarea. Va trebui, de asemenea, să situăm textul, fiind plasați într-un mediu cultural autohton, diferit deci de cel în care a fost elaborat documentul de studiu.

În această ordine de idei putem prelua de la Challe următorul gând: „accesul la sens nu se produce printr-o descifrare lineară”. Metoda funcțională pledează pentru o lectură silențioasă care să favorizeze tratarea vizuală a informației, știind că o eventuală articulare ar încetini activitatea ochiului. Lectura silențioasă funcționează, mai curând, în baza unei articulări mentale. A-i cere unui adult să articuleze cu voce tare în limba străină înseamnă a-i impune acestuia o descifrare alfabetică, resimțită de el ca pe un regres descurajant și umilitor. Or, l-am putea încuraja să citească același text, cerându-i să se bazeze pe capacitățile sale de adult, capabil să înțeleagă un conținut în urma unei vizualizări de ansamblu. În așa mod dificultatea limbii străine se vede trecută pe planul doi, insecuritatea făcând loc reperelor cunoscute. Adultul se lansează în lectură motivat fiind de interesul pentru subiect. Astfel, expresiile lexicale și sintactice nu vor mai

constitui obstacole în calea sa. El va găsi informații accesibile cu ajutorul pistelor ce-i sunt familiare : tabelul ce preia cifrele comentate în corpul textului ; citatele puse în valoare cu ajutorul ghilimelelor sau caracterelor italice ; exemplele aduse.

Rolul formatorului este, în consecință, unul determinant în acest mod de a vedea textul : el trebuie să instaleze încrederea, deschizând piste care să ușureze evitarea obstacolelor lingvistice. În această situație formatorul va conlucra cu auditoriul la realizarea următoarelor sarcini :

- organizarea activității de reperare elementară a arhitecturii de ansamblu a textului : titlu, subtitluri, numerotări, enumerări, etc.;
- construirea tabloului sintetic al datelor culese din text cum ar fi, de exemplu, cifrele comentate, rezultatele interpretate ;
- corelarea informațiilor lizibile în mod direct pe tabel, imagine, schemă cu expresiile corespunzătoare din text.

Așadar, în cadrul lecturii funcționale se afirmă tendința renunțării la descifrarea mot-à-mot a textului. Intrarea în text nu se face de pe punctele dificile ci de pe cele securizante. Or, plecarea de la dificultate necesită o competență lingvistică înaltă. Adultul este invitat să facă apel la propriile sale deprinderi, cunoștințe și competențe, cultivate de-a lungul timpului.

În ultimă instanță, îi putem oferi acestuia audierea textului înregistrat pe bandă sonoră.

În scopul **aprofundării înțelegerii** documentului scris sunt, în general, aplicate două tehnici de bază : **tehnica reperajului** lingvistic și cea a **clasării autonome** a informației textuale.

În cadrul reperajului lingvistic este posibilă identificarea unei serii de elemente, ce constituie factorii de coeziune a textului:

- echivalentele semantice ale unor verbe ;
- expresiile, ce servesc la comentarea unor tabele sau grafice;
- marcatorii timpului: adverbe (*actuellement*), adjective (*smultané*), substantive (*fin de siecle*), pronume relative (*pendant laquelle*);

- elemente de retorică, adică expresii care apar indiferent de subiectul abordat. și care structurează discursul (expresii precum *d'une part, d'autre part, à priori, à postériori*) ;
- etapele unui raționament : a raționa în bază de consecințe (*étant donné que*) ; a releva cauzele (*la cause remonte à*) ; a pune condiții pentru ca o realizare să fie posibilă (*si...alors*). Aceste conexiuni logice balizează raționamentul și se disting, deseori, prin dificultatea reperării.
- relevarea mijloacelor de expresie a cuantificării prin elaborarea unui repertoriu de cuantificatori sub formă de prefixe numerative : *uni-, bi-, quadri-, milli-, etc.* ;
- reperarea cuvintelor nehotărâte, care pot constitui, la rândul lor, expresia ansamblului vid (*aucun, nul...*), expresia singularității (*quiconque, l'un...*), a pluralității (*maints...*), a totalității (*tous*), a distributivelor (*chaque détaillant ...*) ;
- identificarea mijloacelor de expresie a intensității. Din punct de vedere al expresiei gramaticale, intensitatea poate să se măsoare nu neapărat în valori numerice, ci și în cuvinte: «*si, tant, tellement*».

Mai mult ca atât, unele adverbe de cantitate permit nuanțarea rezultatelor cifrate : «*faiblement, modérément, davantage* ».

Nota bene : toate aceste elemente lingvistice trebuie să fie considerate potrivit funcției lor în text și nu pentru apartenența la o anumită categorie gramaticală.

Clasarea autonomă a elementelor, extrase din text, în baza observațiilor proprii prevede un grad înalt de autonomie dar și un nivel lingvistic superior. Activitatea respectivă este eficientă în cadrul lucrului în echipe. E de precizat aici că tabloul final al ierarhizării datelor textuale poate să varieze de la un grup la altul. În timpul realizării acestei sarcini studenții comunică între ei, făcând schimb de informații de ordin lingvistic și de specialitate.

Cum abordăm informația terminologică din corpul textului ?

«Le vocabulaire doit être proposé en ensembles organisés (champs lexicaux)» afirmă Bogaards.

Mai mult ca atât, ideea de sistem domină asupra materialului didactic în ansamblu în cadrul unei unități de studiu. Întregul demers în prezentarea materialului terminologic se sprijină pe respectul unui principiu major : a evita categoric elaborarea de simple liste de termeni cu traducerea acestora. O simplă relevare a termenilor nu este suficientă, fiind nevoie de o metodă de clasare a acestora. Modalitățile de clasare a termenilor descind din organizarea informației textuale conjugate cu competența profesională a didacticianului.

Textul, punctul nostru de plecare, constituie o entitate detașabilă, din care putem desprinde câteva idei de bază. Pentru a-i permite studentului să înțeleagă, să fixeze și apoi să reformuleze aceste idei, vom recurge la **modelizarea informației terminologice**, această operație făcând apel la raționalizarea prin inducție (trecerea de la particular la general) și viceversa. Didacticianul încearcă, astfel, să stabilească modele sau structuri formalizate în virtutea convingerii că orice schemă securizează adevărul unei garanții teoretice. Concepția unei viziuni modelizate se dovedește a fi instructivă, accelerându-i studentului memorarea și redându-i încrederea în forțele proprii.

Modelizarea informației terminologice poate fi realizată sub formă de **microsisteme** sau **subansambluri euristice**, ce reprezintă, de fapt, familia lexicală a conceptelor examinate. Așadar, conținutul ideatic al unui subiect precum *Alimentation correcte* ne permite constituirea a 4 microsisteme euristice :

Repas du jour

petit déjeuner m.
déjeuner m.
collation f.
dîner m.

Structure d'un repas à la française

hors d'oeuvre m.
entrée f.
plat de résistance m.
fromages m.
dessert m.

Composition nutritionnelle des aliments

calorie f.
protéine f.
glucide m.
lipide m.
vitamine f. *sels minéraux* m

Menu équilibré

légumes m.
légumineuses f.
féculeux m.
céréales f.
viandes f.

Este lesne de înțeles că ideea clasării elementelor de vocabular în microsistemele de mai sus nu face decât să faciliteze conceptualizarea materialului terminologic și reutilizarea acestuia în diverse situații. Amintim aici necesitatea definirii termenilor clasai și prezentarea echivalentelor acestora în limba română.

Remarcă: cuvintele de uz general vor fi abordate tangențial, fără o tratare prealabilă în cadrul microsistemelor euristice.

În urma observării minuțioase a modalităților de tratare a unităților de vocabular în cadrul predării limbajului specializat, pot fi evocate aici și alte tactici precum **abordarea binară**.

Se știe că relațiile binare sunt utilizate cu precădere în matematică, cel mai frecvent ansamblu din două elemente fiind formula (x, y) . Acest raționament dual convine, în egală măsură, și lingvisticii, în particular organizării elementelor lexicale. Numeroase sunt dualitățile ce permit structurarea cvasi matematică a limbajului specializat. Așadar, orice element lexical poate fi introdus în raport cu un altul, clasamentul reflectând distincția dintre general și particular. El poate fi făcut pornind de la riscurile de confuzie între dublete precum : *droit* și *direct*, *différence* și *divergence*, *partial* și *partiel*, *centaine* și *centenaire*.

Putem apropia noțiunile ce funcționează împreună : *action-obligation*, *actif-passif*, aceste noțiuni nefiind opuse ci cuplate.

Să nu uităm de posibilitatea exploatării **relației de opoziție** la substantive, verbe, adjective, animat-inanimat, concret-abstract. În franceza de afaceri, de exemplu, adjectivul « *honnête* » și opusul său « *malhonnête* » vor fi asamblate în cadrul temei *Etică*. Astfel, un nou binom se va înscrie în memoria studentului.

Exploatarea **relației ierarhice** relevă termenul generic în raport cu termenii specifici după cum urmează în exemplul de mai jos :

Energie

TS *Energie électrique*

TS *Energie éolienne*

TS *Energie hydrolitique*

TS *Energie naturelle*

Este de necontestat faptul că limba comună sau generală asigură accesul la Lsp. Se știe, de asemenea, că Lsp. nu se constituie exclusiv din termeni, iar cuvintele cele mai greu de înțeles nu sunt neapărat termeni tehnici. În limbajul economic, de exemplu, *ménage* semnifică *cămin fiscal*.

Pentru a comunica, specialiștii pun în joc expresii uzuale cunoscute de toți, deturnându-le sensul : « *L'euro est frileux mais il se reprendra demain, après demain il va s'emballer* ».

Limbajul vinificatorului abundă și el în expresii metaforice create în baza asociațiilor dintre caracterul uman și cel al băuturii create de om. În consecință, « *le vin a du corps, le vin est charnu* » sau vinul poate fi « *généreux, nerveux, maigre, souple, vert* », etc.

O astfel de utilizarea a expresiilor metaforice prezintă o cursă cu două intrări : pentru student, metaforele în limbajul specializat reprezintă o dificultate notorie ; pentru profesorul de limbă franceză ele prezintă un mare pericol, întrucât crede că le cunoaște de vreme ce cuvintele îi sunt familiare.

Este nevoie, așadar, de a asocia cuvintelor de uz comun noi informații, senzații, imagini. Memorarea acestora se va produce, deci, prin intermediul unor **relații asociative** subtile.

Am arătat, așadar, că unitățile de vocabular pot funcționa în cadrul unor micro sisteme euristice sau câmpuri lexicale unde acestea întrețin relații ierarhice, de opoziție, de asociere. Relațiile dintre unitățile de vocabular examinate sunt modelizate de către formator grație competențelor acestuia și în funcție de obiectivele sale lingvistice.

Cum fixăm materialul terminologic ?

Vom încerca să ilustrăm etapele fixării informației terminologice la subiectul *Alimentation correcte*. În acest scop vom reveni la microsistemele euristice prezentate anterior.

Activitățile de fixare la acest subiect vor fi în mare parte bazate pe lucrul în binom sau în echipe a câte 3 persoane. Dicționarul bilingv română-francez și cel explicativ *Le petit Robert* sunt instrumente indispensabile în acest gen de activitate.

1. *Repas du jour* este primul microsistem euristic ce necesită a fi fixat și, eventual, dezvoltat. Ne vom limita la o singură activitate, documentul amorsă al căreia va fi o listă de produse alimentare și bucate, toate prezentate în vrac. La prima etapă studenții vor lucra asupra înțelegerii denumirilor acestora, după care vor răspunde următoarei sarcini : *Faites des recommandations pour les produits ou mets à consommer au petit déjeuner, au déjeuner et au dîner*.

2. În scopul elaborării corecte a enunțului vom evoca aici importanța utilizării articolului partitiv : mecanismul de formare + exerciții de antrenament.

3. Pentru memorarea și extinderea microsistemului *Menu équilibré*, vom propune studenților să completeze, cu ajutorul dicționarului, lista exemplurilor de *plantes potagères, légumes, légumineuses, céréales* prezentate în text.

4. Pentru fixarea elementelor microsistemului *Composition nutritionnelle des aliments* vom pune la dispoziția studenților fișe ce reflectă conținutul nutrițional al unor alimente precum *crème glacée au chocolat, poisson cuit, lentille cuite, saucisse fumée porc, pomme de terre cuite à l'eau, rôti de veau*.

Pe lângă utilizarea frecventă a termenilor *protéines, lipides, minéraux*, etc., studentul va opera cu clișee lingvistice inerente descrierii de acest gen : *L'étude de la composition nutritive de cet aliment relève :*

- *une présence importante (considérable) de ... ,*
- *un apport très fort ou faible en ... ,*
- *un taux (pourcentage) léger de ...*

Cum evaluăm subiectul studiat ?

După însușirea vocabularului prin intermediul studierii definițiilor terminologice și a realizării activităților lingvistice aferente, în urma efortului de sintetizare a informației textuale adecvate subiectului, studentul poate fi supus evaluării. Trebuie să amintim aici că aceasta din urmă trebuie să evite reproducerea mecanică a subiectului studiat. Este recomandată, așadar, formularea unei probleme, situații ce necesită a fi descrisă, analizată, explicată, având drept suport un material ilustrativ corespunzător (schemă, grafic, ilustrație, etc.)

Modul de organizare a materialului didactic în cadrul subiectului *Alimentation correcte* ne permite să formulăm, în cadrul evaluării curente și, ulterior, finale următoarea sarcină : *A l'appui de la pyramide alimentaire, nommez les groupes d'aliments à consommer chaque jour. Présentez leurs caractéristiques générales et justifiez les raisons de leur stratification.*

Am încercat, așadar, să ilustrăm, în baza unui material didactic la subiectul *Alimentation correcte*, ideea de sistem inerentă, de altfel, oricărui conținut didactic. Or, sistemului îi sunt caracteristice, prin definiție, coeziunea, ordinea logică a elementelor componente, precizia, toate în ansamblu garantându-i funcționalitatea.

Bibliografie:

1. Challe O., « Enseigner le français de spécialité », Economica, 2002, 146 p.
2. Bogaards P., « Le vocabulaire dans l'apprentissage des langues étrangères », Les Editions Didier, 1994, 225 p.
3. Galisson R. et autres « D'autres voies pour la didactique des langues étrangères », Hatier, Paris, 1982, 159 p.
4. Balmet S.E, Henao de Legge M., « Pratiques du français scientifique », Hachette, 1992, 180 p.